

mašuje pojam sociolingvističkih aspekata standardizacije jezika grubo svodeći te aspekte na politiku (koliko pritom na jezičnu, valjalo bi posebno propitati!), tako vjerojatno nijedan pregled toga dijela hrvatske jezične povijesti neće moći biti lišen osvrtnja upravo na tu sastavnicu. Znanstveniku je u tome poslu dakako zadano slijediti i braniti objektivnost u interpretaciji. Zadatak je to međutim nimalo lak jer je povijest hrvatske suvremene standardnojezične norme i normativistike nemoguće iščitavati samo iz onoga što je uvezano među korice priručnika koji su jezik opisivali i propisivali. U pronalaženju pristupa tumačenju razvoja hrvatske suvremene jezične norme odgovor sigurno nije u apologiji jednih, a osudi drugih pravaca, znanstvenika, normativista – potvrdilo se to, doduše stidljivo, i u interpretaciji koju je

u ovome svojem djelu ponudila Sanda Ham – jer ne treba naime zaboraviti da su i jedni i drugi utjecali na oblikovanje današnjega hrvatskog standarda i stoga ovakva studija ne bi trebala poslužiti prebrajanju što je i zašto u suvremenome hrvatskom standardu nehrvatskoga porijekla, nehrvatske tradicije. Ovoj knjizi to i nije bila namjera, što je pozornim i stručnim (a nije nevažno i dobronamjernim!) njezinim iščitavanjem ipak vidljivo, no ostaje pitanje koliko pristup u interpretaciji koji je odabran u ovome djelu omogućuje neosoban uvid u vrlo složen problem sociolingvističke uvjetovanosti hrvatske dijakronijske normativistike onim svojim čitateljima koji o hrvatskome jeziku tek uče i nemaju vlastito iskustvo uvida u građu.

Mihaela Matešić

HRVATSKA KNJIŽEVNOST U DIJASPORI

Milorad Stojić

TRI STVARI GRADIŠĆANSKOHRVATSKOGA KNJIŽENSTVA

(RINAZ, Rijeka 2006.)

Knjiga je plod autorova dvadesetogodišnjega bavljenja problematikom književnosti gradišćanskih Hrvata. Tekstovi u knjizi isprva nisu bili pisani za objedinjenu ediciju. U podnaslovu se veli još "sedam insajderskih fragmenata". Insajder je osoba upućena u nešto ili čovjek koji unutar jedne skupine djeluje

na račun druge skupine. Riječ je, dakako, o autorovoj poziciji između matične hrvatske književnosti i njena ogranka u dijaspori. Neobična je i riječ *knjiženstvo* preuzeta kao parafraza programskoga teksta Ljudevita Farkaša Vukotinić iz časopisa *Kolo* (1843.). Time se zapravo aludira na anakronističko-prosvjetiteljsku

funkciju ove samosvojne književne tradicije koja traje, unatoč svim poteškoćama, sve do današnjega dana. Nažalost, kako s pravom naglašava Stojević, upravo u naše vrijeme dolazi do njena konačnoga nestajanja. Razlog, međutim, nije u asimilaciji većinske njemačke kulture već u konačnom odustajanju gradišćansko-hrvatske inteligencije od vlastite literature. Umjesto da vlastitim unutarnjom logikom i energijom nastavi započeti proces autonomnoga petstoljetnoga razvoja, ona je "spala na prigodničarstvo, nostalgiju, nebitne činjenice, domjenke i balove na kojima se hrvatski govori iz druge ruke."

Stojević započinje studiju s nekoliko teza o gradišćansko-hrvatskoj književnosti. U toj tradiciji temeljna je oduvijek bila želja za očuvanjem jezika kao simbola identiteta. Književnost je pritom doživljavana posve pragmatično – kao sredstvo za to očuvanje vlastite kulturne samosvojnosti tako da estetska vrijednost ili uporabljivost nikada nije bila u prvom planu. Tu je onda i nastao problem s matičnom književnošću. Njena zatvorenost, autarhičnost, okrenutost vlastitim praktičnim egzistencijalnim pitanjima, pa i razumljiva jezična arhaičnost i dosljedna konzervativnost, učinit će ju posve nerazumljivom pa i nezanimljivom Hrvatima s juga. Nedostatak komunikacije ali i tvrdoglavo opiranje svakoj inovativnosti koja bi dolazila izvan lokalnoga svijeta Gradišća oduvijek je priječio i konačno posve onemogućio integraciju s književnom maticom. Stojević posebno upozorava na problem žanrovske nerazvijenosti, nedosljednosti i nedorečenosti, kao i nepostojanje jasnih stilskih formacija.

Drugi tekst u knjizi osvrće se na problem književne povijesti u gradišćanskih Hrvata, od File Szedenika do devedesetih godina prošloga stoljeća. Unatoč mnogih nastojanja, projekt pisanja te povijesti još nije moguće završiti. Ima za to nekoliko glavnih razloga: mnogi izvori još nisu istraženi, nedostaju bibliografije, nedostaju specijalisti i stručnjaci, pretjerano naglašavanje izvanliterarnoga fenomena a zakrivanje prave biti, nedovoljne relevantne obrade pojedinih pisaca, razdoblja i stilskih formacija, te konačno, ni u Gradišću ni u Hrvatskoj nema dovoljno društvenih poticaja koji bi pospješili realizaciju takva projekta.

Slijede tri teksta posvećena ključnoj pjesničkoj pojavi gradišćansko-hrvatske književnosti – Mati Meršiću Miloradiću. U prvome se govori o Miloradićevoj poetskoj povezanosti s latinskim pjesništvom, te srednjovjekovnim (medijevalnim) diskurzom. Drugi obrađuje problem naglašene ideologijske orijentacije na primjeru njegovih antisemitskih, antikomunističkih, antifeminističkih, antiteokratskih i tabu pjesama. U trećem se raščlanjuje rukopis *Mate Miloradić naš pesnik* iz Arhiva Hrvatske.

Druga velika tema Stojevićeve knjige posvećena je katekizmu kao žanru gradišćanskih Hrvata. Upravo je protureformacijski pragmatizam utjecao na usmjeravanje i očuvanje gradišćansko-hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta kroz katoličanstvo. U tome je katekizam, kao edukativno štivo, imao presudnu ulogu. Odlikovala ga je sklonost dijaloškom obliku, jednostavnost izricanja, nenazočnost upita ili polemike. On je od 18. stoljeća imao znatan utjecaj

na mnoge gradišćanskohrvatske knjige svojim jezičnim i stilskim rješenjima, te ga s pravom možemo smatrati i književnim žanrom. Stojević zaključuje da je upravo katekizam imao presudnu ulogu u razvitku gradišćanskohrvatske rečenice.

Treća, i ujedno zaključna, tema knjige je Ignac Horvat, jedan od najvećih gradišćanskohrvatskih književnika XX stoljeća. Riječ je zapravo o drugom izdanju autorove monografije o istom književniku iz 1994. godine. U njemu se govori Horvatom književnokritičkim i publicističkim radovima, jezikoslovnom radu, proznom stvaralaštvu, dramskom opusu, te o ostalim značajkama kao angažiranoga

pisca i kulturnoga predvodnika male zajednice u dijaspori.

U zaključku možemo reći da je Stojevićeva studija, premda usmjerena izrazito kritički a ponekad čak i polemički, dragocjen prilog povijesti gradišćanskohrvatske književnosti, te poznavanju tzv. hrvatske književnosti u dijaspori, tim više što se u nas, nažalost, vrlo rijetko pojavljuju naslovi s takvim sadržajima. Poglavitito pak oni s jasnom znanstvenom metodologijom, kritičkom aparaturom i vrsnim poznavanjem književnih ali i književno-povijesnih činjenica. A upravo to je ono što krasí autorski, uvijek nadahnuti, naglašeno osobni ali nedvojbeno kreativni pristup prof. dr. Milorada Stojevića.

Irvin Lukežić

HRVATSKA KNJIŽEVNOST I KAZALIŠTE – REINTERPRETACIJA PROŠLOGA

DANI HVARSKOGA KAZALIŠTA – PREŠUĆENO, ZABRANJENO, IZAZOVNO U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI I KAZALIŠTU

(Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Književni krug, Zagreb – Split, 2007.)

U mjesecu svibnju svake se godine održava znanstveni skup *Dani Hvarskoga kazališta* koji već tradicionalno kroz sustavne analize donosi najnovija istraživanja različitih stilskih razdoblja u razvoju hrvatske književnosti i kazališta. Najnoviji trideset i treći svezak objavljen 2007. godine okuplja radove recentnih hrvatskih znanstvenika koji u svojim studijama, i to krenuvši od srednjega vijeka, renesanse,

baroka, prosvjetiteljstva, ilirizma pa do moderne i suvremenih postmodernističkih strujanja nastoje razotkriti ono *prešućeno, zabranjeno, izazovno u hrvatskoj književnosti i kazalištu*. Pri tom, valja naglasiti, ove je studije moguće objediniti u nekoliko većih skupina ovisno o području na koje se odnose (poezija, proza, putopis, feljton, drama, kazalište, pa čak i film) te nam pružaju zanimljiv i informacijski vrlo